

and implemented a program forming experiment, which consisted of several stages. Each was selected based on the solved key problems. In implementing the structural-dynamic model, special attention was paid to the implementation of pedagogical conditions aimed at training of the future teachers of physical culture to create a healthy lifestyle.

Key words: experimental study, healthy lifestyle, model training, stage conduct, criteria and indicators.

Отримано: 23.06.2014

УДК 379.8

О. Я. Андрійчук

РЕКРЕАЦІЯ В УКРАЇНІ: ЛІСООХОРОНА ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА

У статті розкриті можливості вільного використання лісових насаджень з рекреаційною метою, проведений аналіз документів, що регулюють цей вид діяльності. Розкрито результати щодо окремих аспектів вирішення проблеми. Розглянуто основні акценти чинних нормативно-правових актів щодо використання лісів для рекреації, наводиться законодавчо прийнята класифікація лісів та особливості догляду та охорони лісів рекреаційного призначення, характеристика лісових насаджень Волинської області.

Ключові слова: рекреація, лісоохоронні документи.

Актуальність дослідження. За законом України ліси України є її національним багатством і за своїм призначенням та місцем розташуванням виконують переважно рекреаційні, санітарно-гігієнічні, оздоровчі, естетичні, виховні, інші функції та є джерелом для задоволення потреб суспільства в лісових ресурсах [1]. Для сучасної людини повноцінний відпочинок є актуальним і необхідним моментом для відновлення сил, здоров'я. Одним з місць для рекреації є ліси. Зневажливе ставлення до лісових насаджень, погіршення їх стану та зменшення площі є однією з проблем, над розв'язанням якої працюють науковці різних напрямів.

Окремі аспекти правового регулювання охорони лісів та лісокористування відобразились у наукових напрацюваннях, щодо еколого-правового регулювання лісокористування [11], теоретичних та прикладних аспектів рекреаційного природокористування [9], правового регулювання рекреаційного природокористування в Україні та інших державах [12], історико-правового аспекту становлення лісоохоронної справи в Україні [2].

Значної уваги науковці присвячують вивченню лісових насаджень в різних регіонах України, особливостям ведення господарств на їх території: у лісах східного Полісся (Шадур А.М.), у дібровах Поділля (Бондар А.О., Канський В.С.), в Карпатах (Лицур І.М.), в умовах Полісся загалом (Ткачук В.І.), а також Західного, Східного та Волинського Полісся зокрема (Михайлюк В.М., Андреева В.В., Ковалевський С.В., Кичилок О.В.), в умовах Правобережної України (Чиж О.П.) та лісостепу (Ситник О.С.), в Західно-Подільському горбогір'ї (Целень Я.П.), в зоні відчуження Чорнобильської АЕС (Заїка В.К.).

Одним з напрямків наукових досліджень є вивчення питання використання лісів у рекреації. В цьому напрямку є цінними напрацювання на прикладі Львівської області щодо екологізації фінансового механізму розвитку курортно-рекреаційних територій (Новосельська Л.І.) та принципів і інструментів економічного стимулювання ефективного використання природних рекреаційних ресурсів (Луців Н.Г.). Заслужують на увагу праці щодо рекреації і в інших регіонах України: екологічні особливості рекреаційного потенціалу лісів степової зони південного сходу України (Кочина О.В.), економіко-географічні засади раціонального природокористування в Хмельницькій області) (Журба І.Є.), природно-ресурсний потенціал Харківської області (Солоха М.О.) та ін.

Аналіз наукових напрацювань показав, що вивчення лісів є багатовекторним. Проте, на нашу думку, є актуальним і важливим питанням нормативно-правової бази щодо захисту лісів та можливості їх збереження з одночасним використанням для задоволення потреб, в тому числі, у рекреації.

Мета роботи: дослідити та проаналізувати чинні нормативно-правові акти щодо використання лісових насаджень у рекреації.

Методи дослідження: аналіз та узагальнення даних наукових доробок в сучасній науково-методичній літературі, чинних нормативно-правових документів з теми дослідження.

Результати дослідження. В законі [1] прописано, що ліси України за екологічним і соціально-економічним значенням та залежно від основних виконуваних ними функцій поділяються на певні категорії (стаття 39), де в окрему групу віднесено рекреаційно-оздоровчі ліси, що виконують переважно рекреаційні, санітарні, гігієнічні та оздоровчі функції.

Спеціальне використання лісових ресурсів (стаття 67), передбачає використання корисних властивостей лісів для культурно-оздоровчих, рекреаційних, спортивних, туристичних і освітньо-виховних цілей, потреб мисливського господарства, проведення науково-дослідних робіт, при цьому необхідно враховувати вимоги щодо збереження лісового середовища і природних ландшафтів з додержанням правил архітектурного планування приміських зон і санітарних вимог.

З метою визначення основних напрямів збалансованого розвитку лісового господарства, спрямованих на посилення екологічних, соціальних та економічних функцій лісів, Кабінет міністрів України видав 16 вересня 2009 року постанову № 977 «Про затвердження Державної цільової програми “Ліси України” на 2010-2015 роки» [8] (редакція із змінами від 24.10.2012), де зазначається, що до багатовекторних шляхів і способів розв'язання проблем належить розвиток рекреаційної та туристичної інфраструктури, а основними завданнями Програми є забезпечення розвитку рекреаційної та туристичної інфраструктури, проведення еколого-просвітницької діяльності.

Міністерство аграрної політики та продовольства України видало наказ [4], в якому подає Правила використання корисних

властивостей лісів. Встановлено норми і вимоги щодо використання корисних властивостей лісів для культурно-оздоровчих, рекреаційних, спортивних, туристичних і освітньо-виховних цілей та проведення науково-дослідних робіт. Так, використання корисних властивостей лісів здійснюється громадянами з метою задоволення власних культурно-оздоровчих, рекреаційних, спортивних та туристичних цілей. В даному наказі виділений цілий розділ щодо рекреаційної придатності лісів, де вказано, що оцінка рекреаційної придатності лісів здійснюється при лісовпорядкуванні методами ландшафтної таксації на лісотипологічній основі або при обстеженнях, які виконують постійні лісокористувачі (власники лісів).

При оцінці рекреаційної придатності лісів визначаються такі показники: тип ландшафту; ступінь стійкості до рекреаційних навантажень; стадії рекреаційної дигресії; рекреаційна, санітарно-гігієнічна та естетична оцінки; оцінка пішохідної доступності; ступінь благоустрою території; доступність території для огляду тощо.

Ліси за придатністю до використання корисних властивостей лісів поділяються на рекреаційно придатні, багатофункціональні і рекреаційно непридатні.

До рекреаційно придатних лісів належать:

- ліси у межах міст, селищ та інших населених пунктів;
- ліси навколо нелінійних рекреаційних об'єктів;
- дослідження нормативно-правової бази щодо захисту лісів та можливості їх збереження з одночасним використанням для задоволення потреб населення в тому числі у рекреації.
- смуги лісу вздовж постійних, затверджених в установленому порядку, лінійних рекреаційних об'єктів.

Використання лісових ділянок для культурно-оздоровчих та рекреаційних цілей здійснюється з метою забезпечення масового відпочинку та оздоровлення громадян, що включає в себе організацію: дозвілля на існуючих туристичних базах, кемпінгах, базах відпочинку, дитячих та спортивних таборах, стаціонарних та пересувних (наметових) оздоровчих таборах, інших аналогічних об'єктах, що використовуються для відпочинку; проведення культурно-оздоровчих заходів (оглядів, конкурсів, вистав, гулянь); прогулянок у лісі, відпочинку біля води; прогулянок верхи на конях, на велосипедах; проведення екскурсій; профілактики захворювань і лікування громадян.

Заходи щодо благоустрою лісової ділянки повинні бути спрямовані на збереження лісового середовища в умовах рекреаційних навантажень, створення необхідного комфорту та зручностей для відпочиваючих.

Необхідно зазначити, що упорядження рекреаційних ділянок належить до робіт на виконання яких можуть спрямовуватись бюджетні кошти (згідно з Переліком робіт з охорони і захисту лісів) [5].

Великого значення для тривалого використання лісів в цілях рекреації має дотримання, встановлених законом правил, норм

щодо вирубки дерев, догляду за зеленими насадженнями. Так, згідно з постанови Кабінету Міністрів України від 12 травня 2007 р. № 724 «Про затвердження Правил поліпшення якісного складу лісів» (із змінами, внесеними згідно з Постановами КМ від 07.08.2013) прописано, що ландшафтні рубки проводяться з метою формування лісопаркових ландшафтів і підвищення їх естетичної, оздоровчої цінності та стійкості в рекреаційно-оздоровчих лісах, лісах, що мають історико-культурні призначення, а також у рекреаційних зонах національних природних та регіональних парків.

Для посилення рекреаційних властивостей лісів дозволено проводити рубки догляду. Вони спрямовані на поліпшення естетичних, декоративних санітарно-оздоровчих властивостей лісів, формування породного складу структури лісів та поліпшення просторового розміщення дерев.

Проте, відповідно до затверджених, наказом Міністерства Аграрної політики та продовольства України, санітарних правил в рекреаційно-оздоровчих лісах України [3], лісах природоохоронного, наукового та історико-культурного призначення дерева з рідкісними декоративними властивостям крони і стовбура до рубки не призначаються, якщо вони мають ознак патології, але немає небезпеки її поширення. У рекреаційно-оздоровчих лісах та лісах природоохоронного, наукового, історико-культурного призначення постійні лісокористувачі та власники лісів регулюють рекреаційне навантаження шляхом благоустрою території, а також здійснюють санітарні та інші заходи для захисту лісу з урахуванням особливостей структури використання насаджень.

На територіях природно-заповідного фонду, в лісах, розташованих в межах населених пунктів, лісах зелених зон навколо населених пунктів, лісах розташованих поза межами лісів зелених зон, які виконують переважно рекреаційні, санітарно-гігієнічні та оздоровчі функції. Крім основних санітарно-оздоровчих заходів, може проводитись також індивідуальний захист дерев лікування ран, обрізування окремих всохлих і пошкоджених гілок, вилаучення плодівих тіл грибів, пломбування дупел тощо.

Існують, затверджені Постановою КМ, правила відтворення лісів, які періодично переглядаються і вносяться актуальні зміни. Так, згідно з останньою редакцією від 07.08.2013 р., відтворення лісів повинно здійснюватися з урахуванням екологічних, соціально-економічних та природно-кліматичних умов регіону і передбачати цільове вирощування рекреаційно-оздоровчих насаджень у зелених зонах населених пунктів, промислових об'єктів, водоохоронних насаджень на берегах річок, навколо озер, водоймищ, у зонах відводу каналів тощо [6].

Для моніторингу за станом лісів, їх кількістю, складом, використанням необхідний державний контроль. Для цього Державний комітет лісового господарства України видав 01.10.2010 р. наказ № 298 «Про затвердження Інструкції про порядок ведення державного лісового кадастру і первинного обліку лісів». З точки зору розвитку рекреації є важливим, що при заповненні встановлених зразків документів у розповіді лісових ділянок за категоріями,

необхідно вказати площу лісів рекреаційно-оздоровчих, у тому числі у межах міст та інших населених пунктів, у межах округів санітарно-оздоровчих територій і курортів тощо.

Для ведення електронного спостереження за використанням лісових насаджень та з метою «унеможливити незаконну вирубку деревини, потрібно запровадити тотальний електронний облік лісів України» – заявив голова Державного агентства лісових ресурсів України Валерій Черняков (27.06.2014 р).

Для посилення охорони лісів, збереження лісових ресурсів і підвищення ефективності їх використання Кабінет Міністрів України ще в 2008 році видав постанову, в якій чітко прописано, що розмір шкоди, заподіяної знищенням або пошкодженням рекреаційних об'єктів, обчислюється в п'ятикратному розмірі вартості витрат на поновлення знищених або пошкоджених споруд [7].

Згідно з офіційною інформацією Державного агентства лісових ресурсів України, загальна площа лісового фонду нашої країни становить – 10,4 млн. га, із яких вкритих лісовою рослинністю – 9,6 млн. га. Лісистість території країни становить 15,9%. За 50 років площа лісів зросла на 21%.

За даними Фоменко Н.В. у Волинській області площа лісових угідь становить 695 тис. га, з них лише 14% лісів рекреаційного використання – 97,7 тис. га, а саме: ліси зеленої зони (38,1 тис. га), особливі ліси і лісові масиви (25,7 тис. га), заборонені смуги вздовж річок (18,9 тис. га), захисні смуги вздовж автодоріг (8,7 тис. га), захисні смуги вздовж залізниць (6,3 тис. га). За словами науковця, у лісах Волині є зелені насадження, які мають фітонцидну дію, що є позитивним моментом для мікроклімату і рекреаційного комфорту. Такі рослини покращують санітарно-гігієнічні умови відпочинку та виявляють бактеріостатичну, бактеріоцидну та протимікробну дії. Оптимізація рекреаційного лісовикористання в регіоні повинна здійснюватися шляхом рекреаційного районування лісового фонду, тобто розчленування території за природними та економічними умовами в залежності від особливостей і перспектив розвитку рекреаційного господарства [10].

Отже, наша країна є багатою на ліси, є умови для рекреації. На державному рівні прийняті нормативно-правові акти, і ми маємо сподівання, що задекларовані напрями не лише гарно виглядатимуть на папері, а й стануть дієвими інструментом для збереження існуючого, розвитку нового рекреаційного потенціалу України, де лісовим багатствам належить одне з основних місць. До перспективних напрямів дослідження ми відносимо дослідження можливості рекреації поза межами лісових насаджень.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про внесення змін до Лісового кодексу України» // Відомості Верховної Ради України, 2006, № 21. ст. 170). – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3404-15>
4. Логвиненко О.І. Лісоохоронна справа в Україні історико-правовий аспект (IX ст. – 1990 р.) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / О.І. Логвиненко ; Київ. нац. ун. внутр. справ. – К.. 2006. – 19 с.

5. Наказ Міністерства Аграрної політики та продовольства України від 21.03.2012р. № 136 «Про затвердження Санітарних прави в лісах України». – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0505-12>
6. Наказ Міністерства Аграрної політики та продовольства України від 14.08.2012 № 502 «Про затвердження Правил використання корисних властивостей лісів». – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1536-12>
7. Постанова КМ України від 21 лютого 2007 р. № 253 «Про порядок використанні коштів, передбачених у державному бюджеті для здійснення заходів з ведення лісового і мисливського господарства та для створення захисних лісових насаджень полезахисних лісових смуг». – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/253-2007-n>
8. Постанова КМ України від 1 березня 2007 р. № 303 «Про затвердження Праві відтворення лісів». – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/showv7303-2007-n>
9. Постанова КМ України від 23 липня 2008 р. № 665 «Про затвердження такс для обчислення розміру шкоди, заподіяної лісу» (Із змінами, внесеними згідно Постановою КМ від 28.12.2011). – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/665-2008-n>
10. Постанова КМ України від 16 вересня 2009 р № 977 «Про затвердження Держави цільової програми «Ліси України» на 2010-2015 роки». – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/303-2007-n>
11. Теоретичні та прикладні аспекти рекреаційного природокористування в Україні : монографія / К. Кілінська, В. Руденко, Н. Аніпко, Н. Андрусак, Н. Коновалова та ін. – Чернівці : Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, 2010. – 250 с.
12. Фоменко Н.В. Рекреаційні ресурси Волинського регіону. – Режим доступу: http://tourlib.net/books_ukr/fomenko67.htm
13. Шершун С.С. Еколого-правове регулювання лісокористування в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.06 / С.М. Шершун ; НАН України, Ін-т держави і права ім. В. Корецького. – К., 2005. – 20 с.
14. Шмигова О.М. Правове регулювання рекреаційного природокористування в Україні та інших державах : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.06 / О.М. Шмигова ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2010. – 20 с.

To study the possibility of free using the forest plantations with recreational purpose, it is necessary to conduct analysis of documents regulating this activity. Analyzing the recent research revealed that there are developments with respect to certain aspects of this issue. In the article reviewed and selected the main emphasis of normative-legal acts concerning the use of forests for recreation: the basic direction of balanced development of forestry; rules for the use of useful properties of forests and rules to improve the quality of their composition, the play; sanitary rules in recreation forests. Questions are raised on the monitor forest condition, including electronic surveillance, state measures for strengthening the protection of forest plantations. Is legally adopted by the forest classification and characteristics of the care and protection the forests for recreational purposes, characteristics of forest stands Volyn region.

Key words: recreation, forest protection documents.

Отримано: 2.10.2014